

“KEYNES BİR MARJİNALİST MİDİR?” GENEL TEORİ’NİN MİKRO TEMELLERİ

Zafer Barış GÜL¹

Özet

İktisat teorisi tarihi içinde, üzerinde belki de en fazla konuşulan kitaplardan biri Keynes’in 1936’da kaleme aldığı, “İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi”’dir. Eserin bu denli yoğun ilgiyle karşılanmasının bir nedeni, yazıldığı dönemde dünya ekonomisinin içine girdiği krize önerdiği reçetelerle kazandığı pratik önem ise, bir başka nedeni, bu dönemde iktisat teorisinin krizine son vermedeki becerisi olduğu ileri sürülür. Bu çerçevede çalışma kapsamında yapılmak istenen Genel Teori’nin konu edindiği meselelerin, yani, mal, para ve işgücü piyasalarına ilişkin argümanların açıklanmasında kullanılan teorik çerçevenin ve bununla birlikte ortaya çıkan yöntemin, Keynes öncesi neoklasik gelenek dikkate alınarak, tüm açıklığı ile su yüzüne çıkarılmasıdır. Keynes öncesi iktisadi düşüncede hakim bir paradigma konumunda olan “marjinalizm”in, Keynes’in Genel Teorisi içindeki yeri, karar alma süreçlerinde marjinalist tutumların önemi, bu bağlamda Keynes’in iktisat teorisi tarihi içinde, neoklasik paradigmadan ne ölçüde kopuş sergilediği ve ne ölçüde bu paradigmanın bir tamamlayıcısı olduğu, çalışmamızın ana tartışma uğraklarını oluşturacaktır. Sonuç olarak, Keynes’in yeni bir paradigma ortaya koyup koymadığı ya da eski paradigmanın bir tamamlayıcısı olarak mı kaldığı konusunda bir sonuca varmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Genel Teori, Marjinalizm, Keynes, Neoklasik İktisat, Paradigma

IS KEYNES A MARGINALIST?: MICROFOUNDATIONS OF THE GENERAL THEORY

Abstract

J. M. Keynes’s “The General Theory of Employment, Interest and Money”, written in 1936, is one of the most controversial books in the history of economic theory. It is suggested that one reason for the intensive attention drawn by this work

¹ Arş. Gör., Ankara Üniversitesi SBF İktisat Bölümü, bgul@politics.ankara.edu.tr

is the practical importance gained by its recipes to the crisis of world economy at that time, the other is its accomplishment on cutting off the contemporary crisis of economic theory. In this context, the purpose of this paper is to reveal the theoretical framework of General Theory's propositions, evidently, that is, the conclusions of goods, money and labor markets, and the methodology, taking into account the neoclassical tradition before Keynes. Place of marginalism as the dominant paradigm of economics in the pre-Keynesian economic thought, the importance of marginalist attitudes in decision making processes, in this respect Keynes's position in the history of economics, to what extent his work connotes a paradigmatic shift from the neoclassical paradigm and to what extent it is a complement to the neoclassical school are the main points to be discussed in the paper. We aim to arrive at a conclusion on the question whether Keynes achieved a paradigmatic shift or his work is just a complement to the old theoretical framework.

Keywords: General Theory, Marginalism, Keynes, Neoclassical Economics, Paradigm

Giriş

İktisat teorisi tarihinde üzerinde belki de en fazla konuşulan kitaplardan biri de Keynes'in 1936'da kaleme aldığı, "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi"'dir. Eserin bu denli yoğun ilgiyle karşılanmasının bir nedeni, yazıldığı dönemde dünya ekonomisinin içine girdiği krize önerdiği reçetelerle kazandığı pratik önem ise, bir başka nedeni, bu dönemde iktisat teorisinin krizine son vermedeki becerisi olduğu ileri sürülür. Bu çerçevede çalışma kapsamında yapılmak istenen Genel Teori'nin konu edindiği meselelerin, yani, mal, para ve işgücü piyasalarına ilişkin argümanların açıklanmasında ve bunlara ilişkin karar alma süreçlerinde kullanılan teorik çerçevenin ve bununla birlikte ortaya çıkan yöntemin, Keynes öncesi neoklasik gelenek dikkate alınarak, oluşturulabileceğini ileri sürmek olacaktır. Başka bir ifade ile, Keynes öncesi iktisadi düşüncede hakim bir paradigma konumunda olan "marjinalizm"i, Keynes'in düşünce dünyası içindeki yerine, en temel eserlerinden biri sayılan "İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi" içinden bakmak, bir anlamda adeta arkeolojik kazı yaparcasına marjinalizmin ruhuna ulaşmak ve onun izlerini Genel Teori içinde aramak, çalışmanın öncelikli hedefini oluşturacaktır. Bu bağlamda, yalnızca Genel Teori'yi ana referans çerçevesi olarak almak suretiyle, Keynes'in Neoklasik gelenekten ne ölçüde koptuğu ya da o geleneğin, farklı bir düzlemde, devamı olup olmadığı yolundaki bir tartışma, her ne kadar, "haddini aşar" gözüксе de, Genel Teori'nin Keynes'in fikirlerini olgunlaştırdığı son temel eseri olmasından hareketle çalışmanın tali olarak amaçladığı, bu konuda bir tartışma ortaya koymak ve bu bağlamda Keynes'in paradigmatic bir kopuş sergilemediği savını ileri sürmektir.

Çalışmada öncelikle Keynes’e kadar olan dönemde marjinalizm ve marjinalist geleneğin ne olduğu ortaya konulmakta, neoklasik iktisatta öne çıkan noktalara ve marjinalist oluşumu etkileyen görüşlere yer verilmektedir. Bildirinin başlığında yer alan mikro temeller ifadesi, marjinalist görüşün tamamen mikro iktisadi öne çıkarmasından ötürü kullanılmıştır. Karar alma süreçlerindeki marjinalist tutumların, mikro iktisadi bir bakış açısı ile ortaya konulması kastedilmiştir. İkinci olarak Paradigma kavramı ele alınmakta, bu kavram etrafında Keynes’in Kuhncu anlamda bir devrim yada paradigma kopuşu yaratıp yaratmadığı ileri gelen iktisatçıların görüşleri etrafında tartışılmaktadır. Son olarak da Keynes’in düşünce yapısı ve metodolojisine yer verilmekte, Genel Teori içindeki mal, para ve işgücü piyasalarına ilişkin karar alma süreçlerinde marjinalist tutumların gözetildiği yerler “textual exegesis”² yöntemiyle analiz edilmektedir.

1. Keynes’e Kadar Marjinalizm

Klasik iktisadi düşünceye değer problemi bağlamında bir karşı çıkışın ifadesi olarak marjinalizm, 1870’li yıllarda iktisat gündemine tam olarak oturmuştur. Bu tarihten önce de bu teorinin çekirdeği unutulmuş bazı yazarların kurdukları teorilerde açıklanmıştır. Ancak klasik teorinin gölgesi altında kaldığından dolayı marjinal fayda teorisi ön plana çıkamamıştır. Bu yazarlar arasında, Bernoulli, Von Thünen, Gossen, Cournot ve Dupuit sayılabilir. Bernoulli, kumar oynayan kişilerin kazanma şanslarının yarıdan fazla olduğu bir durumda bahse koydukları para arttırıldıkça toplam kazancın matematiksel bekleyişinin o kadar büyük olacağını hesaplamıştı. Buradan kişilerin sınırlı para miktarını bahse koyduklarını araştırırken gelirin marjinal faydasının azaldığı ilkesine varmıştır. Von Thünen’de kapitalizmde piyasanın bölüşüm ilkesinin marjinalizme göre olduğunu ileri sürmüş ve ayrıca marjinal fayda teorisini hem üretimi hem de bölüşümü açıklamak için kullanmıştır. Bunların yanı sıra Gossen, azalan marjinal fayda ilkesini, tüketicinin malın tüketiminden sağladığı maksimum tatminin paranın marjinal biriminin her bir malda eşit fayda sağlayacak şekilde harcanmasıyla sağlanacağını ve faydanın kıtlıktan doğduğunu ortaya koyarak akılcı tüketicinin kişisel dengesini nasıl belirleyeceğini açıklamıştır. Son olarak Cournot, tek elde dengenin, karın maksimum olduğu noktada oluşacağını ve karın maksimum olmasının da marjinal hasılatın marjinal maliyete eşitlenmesi ile sağlandığını söylemiştir (Kazgan,1980,s.128-130).

19. yy’ın ikinci yarısından itibaren klasik iktisat teorisi çeşitli eleştirilere maruz kalmış ve marjinalizmin felsefi arka planını oluşturan sübjektivizm akımının

² Metin yorumlama

ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Sübjektivizmi yaratan sebeplerin en önemlilerinden biri de Klasik İktisat'ın tek yanlı bir tutumla sadece maddi ve objektif unsurlara önem vermesi ve bu nedenle kendini değişik yer ve zamanlara uyduramayıp güvenilirliğini kaybetmeye başlamasıdır. Gittikçe daha çok sayıda iktisatçı bu tutumun terk edilmesini ve insanların isteklerine ve iradelerine daha çok önem verilmesini istemeye başlamıştır. Böyle düşünenlerin bir kısmı değer in sübjektif yönüne eğilmiş ve fayda kavramını ön plana çıkarmıştır. Felsefi açıdan suje'ye bir başka deyişle ego'ya ve onun davranışlarına önem verilmesini savunan sübjektivizm, iktisatta da insana ve insan davranışlarına önem verilmesini ve ekonomik değerlerin insan isteklerinden kaynaklandığını savunmaktadır. Buna göre değer herhangi bir şeyin asli unsuru olmayıp, insan istek ve tercihleri tarafından yaratılır. Dolayısıyla fayda mallar ile insan arasındaki bir ilişkiyi yansıtır. Sübjektif iktisatçılar objektif değeri reddetmemekte fakat objektif değer in geri planda kaldığını ve değer in sübjektif faydaya bağlı olduğunu düşünmektedirler (Savaş,1998,s.517).

Marjinal devrimin ortaya çıkması ve iktisatçıların çoğu tarafından benimsenen yeni bir paradigma halini alması, çeyrek yüzyıldan fazla bir sürenin geçmesini gerektirmiştir. 1870 ile 1900 yıllarını kapsayan bu oluşum döneminde marjinalizm ilk defa talep teorisine uygulanmıştır. Marjinal fayda kavramının bulunması ve talep teorisine uygulanmasından yaklaşık yirmi sene sonra, bazı iktisatçılar marjinal ilkesinin üretim ve gelir bölüşümü teorilerine de uygulanabileceğini keşfetmişlerdir. Marjinal produktivite kavramının gelir ve bölüşüm teorisine uygulanması ile marjinalizm mikro iktisat diye adlandırılan alanın bütün konularına uygulanabilir hale gelmiş ve 1890 yılında Alfred Marshall'ın İktisat'ın İlkeleri adlı kitabı ile ortodoks iktisadın genel biçimi belirlenmiştir. Bu gelişme çizgisi içinde marjinal ilkeleri kullanan iktisatçıları birinci kuşak marjinalistler ve ikinci kuşak marjinalistler olmak üzere iki kısımda incelemek gelenek halini almıştır. Marjinal fayda kavramını bulan ve bu kavramı talep teorisine uygulayan iktisatçılar birinci kuşak marjinalistler içinde, marjinal produktivite kavramını bulan ve bunu üretim ve bölüşüm teorisine uygulayanlar ise ikinci kuşak marjinalistler arasında yer almaktadır (Savaş,1998,s.519).

Birinci kuşağın önde gelen temsilcileri, marjinalizm hakkındaki görüşlerini birbirinden ayrı yer ve zamanlarda bağımsız olarak açıklayan, William Jevons (İngiltere), Leon Walras (İsviçre) ve Carl Menger (Avusturya)'dır. Bu üç iktisatçının çalışmalarını ve görüşlerini birleştiren ortak unsur değişim (mübadele) değerini belirleyen temel unsurun üretim maliyeti olmayıp malın marjinal faydası olduğunu öne sürmüş olmalarıdır. Marjinalizmin gelişimi ve iktisadi analizin gündemine oturması, mikro ekonomik teorisinin problemlerine odaklanılmasına neden olmuştur.

1870’lerden 1930’lara kadar ortodoks iktisat teorisi makroekonomik sorunları özellikle de gelir seviyesinin belirlenmesini ihmal etmiştir. Birinci kuşak marjinalistler, marjinal analizi çoğunlukla talep teorisine uygulamışlar ve ekonominin arz yönünü ihmal etmişlerdi. Modellerinin birçoğu arzı veri sayıyor ve kaynak dağılımı problemini sabit bir arz miktarının alternatif kullanımları arasındaki dağılımına indirgiyordu. Daha da önemlisi birinci kuşak marjinalistler, üretim faktörlerinin arzı sabit olmadığında, üretim faktörlerinin fiyatlarını ve gelir dağılımını belirleyecek güçler hakkında bir açıklama getirmemekteydiler. Firma bazında ücretler, rantlar, karlar ve faiz hakkında bir analiz geliştirmemişlerdi. Bu mantıksal bir boşluk yaratıyordu. Çünkü değer, üretim maliyetine dayanıyor. Fakat üretim maliyetinin aynı zamanda üretim faktörlerinin gelirini oluşturduğu dikkate alınmıyordu. Bu nedenle değer ile gelir dağılımı arasındaki bu boşluğu dolduracak yeni bir gelir dağılımı teorisine ihtiyaç vardı. Bu boşluk ikinci kuşak marjinalistler tarafından doldurulmuştur. İkinci kuşak marjinalistler arasında, İngiltere’de Francis Edgeworth, Philip Wicksteed ve Alfred Marshall, Avusturya’da Friedrich Von Wieser ve Eugen Böhm Bawerk, İsveç’de Knut Wicksell ve Amerika’da John Bates Clark ile Irving Fisher bulunuyordu. İkinci kuşak marjinalistler, hem arz hem de talep teorilerine geniş çapta uygulanabilecek yeni araçlarla gelmişlerdir. Bu iktisatçılar, Marshall ve Wicksell hariç, daha çok gelir bölüşüm teorisi ile ilgilenmişler ve gelir bölüşümü ile ilgisi ölçüsünde de üretim teorisi, sermaye teorisi ve faiz teorisini ele almışlardır. Yalnız, Marshall ve Wicksell ekonomik teorisinin tümüyle ilgilenmişlerdir (Savaş,1998,519-520; Landreth,1989,s.237-238).

Neoklasik iktisatta öne çıkan unsurları birkaç başlık altında şu şekilde özetlemek mümkündür.

- a) üretim, talep ve nihai üretim koşullarına göre yapılmaktadır.
- b) zevk ve tercihlerde bir değişme olmaksızın yani veri iken kar ve fayda maksimizasyonu çerçevesinde bir denge analizi yapılmıştır.
- c) değer sorununda kullanım değeri ve piyasa fiyatı ön plana geçmiştir. Kullanım değeri ve değişimin öznelliği esastır. Birbirine bağlı piyasalarda, piyasa sürecinde bölüşüm ve fiyatlar belirlenmektedir.
- d) bireysel piyasanın mikro analizi; marjinal fayda; yöntemsel bireysellik ve rasyonel davranış
- e) ahlak felsefesi yerine doğal felsefe
- f) değerın faydaya bağlılığı, psikolojik analiz ve kaynaklardan optimum faydalanma

Marjinalist oluşumu yöntem bağlamında etkileyen görüşler ise şu şekilde sıralanabilir. Esasen marjinalist yaklaşıma göre iktisat, tümevarım ve tümdengelim üzerine kurulmuştur. Ancak tümdengelimci analiz yöntemi, marjinalizmde ön planda yer almıştır. Tümevarımcılığın etkisi ise, daha çok istatistiğin kullanım alanının genişlemesi şeklinde kendini göstermiştir. Matematik, iktisat kuramlarının formülasyonu ve verilerin analizi için gereklidir (Eren,1994,s.149-151).

Marjinalizmin altın çağını yaşadığı 1890'lı yılların başında iki isim öne çıkmaktadır. Bunların ilki, Keynes'in hocası olan A. Marshall'dır. Diğeri ise Keynes'in babası J.N. Keynes'dir. Neoklasik iktisadın yöntemine damgasını vuran kişi J.N. Keynes'dir. J.N. Keynes'le birlikte, 1890'larda Neoklasik iktisadın yöntemi belirginleşmiştir. İkinci kuşak marjinalistler arasında sayılan A. Marshall'ın "marjinal" kavramını ele alışı, Keynes'in analizinde yer alan marjinalist tutumlar için bir referans noktası sağlaması açısından önemlidir. Marshall, "marjinal kullanım", "marjinal masraf" ve "marjinal net ürün" kavramlarından ne anlaşılması gerektiğini açıklar. Marshall'a göre bir üretici üretimini arttırmaya ancak bu üretim artışının³ kendi masrafını aşan bir gelir artışı sağlaması halinde karar vereceğini ve üretim artışının, maliyet ile gelirden neden olduğu artışlar birbirine eşit oluncaya kadar devam edeceğini söyler. Buna göre, marjinal kavramlar, fiyatı belirleyen bir unsur olmayıp, fiyatı belirleyen kararların nasıl alındığını gösteren bir süreçtir. Marshall, bu farkın gereği gibi anlaşılmadığından yakınmaktadır.

"Üretimin marjinalindeki net ürünün çağdaş bölüşüm doktrininde oynadığı rol yanlış anlaşılmaya elverişlidir. Özellikle bir çok güçlü yazar onu (marjinal net ürünü) bir şeyin toplamının kıymetini belirleyen marjinal kullanımını gösterdiğini düşünmüştür. Bu doğru değildir; doktrinin söylediği, bütünün kıymetini belirleyen etkenlerin davranışını incelemek için marjine gitmemiz gerektiği olup, yukarıdakinden çok farklıdır" (Marshall'dan aktaran Savaş,1998,s.594).

Marshall, bu düşüncesini bir buhar kazanı örneği ile açıklamaktadır. Nasıl ki bir buhar kazanında basınç gerekli olan seviyenin üstüne çıktığında emniyet subapları açılır ve fazla buhar dışarı bırakılırsa, üretim faaliyetinde işletmenin gelirine katkısı olmayan üretim araçları üretim faaliyetinden çıkarılır.

"Subap, kıymeti belirleyen talep ve arz arasındaki genel ilişki mekanizmasının bir parçasıdır. Fakat marjinal kullanımlar kıymeti belirlemez, çünkü onlar da kıymet ile birlikte bu genel ilişkiler tarafından belirlenir" (Marshall'dan aktaran Savaş,1998,s.594).

³ Buna marjinaldeki net ürün adını verir.

2. Paradigma Kavramı ve Keynesci Paradigma Tartışmaları

İlk olarak bilim dünyasında Thomas S. Kuhn’un “Bilimsel Devrimlerin Yapısı” adlı eseriyle, doğa bilimlerindeki gelişimi açıklamak için ortaya koyduğu paradigma kavramı, sosyal bilimlerdeki zihniyet değişimlerini açıklamada popüler hale gelmiştir. Kuhn (1982), paradigmanın, kabul edilmiş bazı gerçek bilimsel uygulama örneklerinin -yasa, kuram, uygulama ve bilimsel amaçların hepsini kapsayan örneklerin- iç tutarlılığına sahip tikel araştırma geleneklerinin kaynaklandığı model olarak algılanabileceğini söylemiştir.

Kuhn’a göre bir paradigmanın dört kurucu ögesi vardır. Bunlar:

1) Sembolik Genellemeler: bunlar doğa yasalarını andıran ancak bilim adamlarınca tanımlama olarak anlaşılan önermelerden oluşurlar (Newton’un ikinci yasası gibi).

2) Metafizik Öge: belli tip inançlardan oluşur. Örneğin ısı hareket enerjisidir; algılanabilir olayların nedeni atomlardır vs.

3) Değerler: bunlara kuram ötesi ölçütler de denilir. Kuramlar daha basit ve genel olmalıdır gibi ölçütler.

4) Örnekler: bu öge paradigmanın en önemli ögesidir. Bilim adamları eğitimleri ve öğrenimleri boyunca birçok örnek problem çözerek olayları sözle ifade edilmesi kolay olmayan bir bakış açısıyla ele almayı öğrenirler. Örnekler, bilim adamları için karşılaşılan sorunların biçimlendirilmesi için birer kılavuz işlevi görürler. Böylece herhangi bir bilim dalı paradigma oluşturmadan önce sahip olduğu bir dizi dağınık faaliyetleri paradigma sayesinde düzenli ve kendi içinde tutarlı hale getirir.

Özetleyecek olursak, paradigma temel teorik varsayımlar, çözümleme yöntemleri ve odak değişkenler, temel işler ve mesleki ilişkilerden meydana gelmektedir (Demir,1995,s.231-232).

Kuhn’un kullandığı kavram seti arasında normal bilim ve devrimci bilim kavramları, bir paradigmadan diğerine geçiş sürecini anlamada bize yardımcı olmaktadır. Kuhn’a göre bilim, biri bir paradigmanın dikte ettiği ilke ve araştırma konularına uygun olarak yapılan normal bilim; diğeri de paradigmanın değiştirilmeye çalışıldığı, sadece araştırma konularının değil, bilimsel etkinliğin ilkelerinin de değiştiği devrimci bilim olmak üzere iki şekilde yapılabilir. Genellikle normal bilim, gerçeklikle ilgili açıklamalarda elde edilen başarılarla başlar. Bu başarıların dayandığı temeller sorgulanmaz. Yani bir paradigma oluşmuştur. Veri bir paradigma hem çözümü gerektiren soruları tanımlayacak hem de o sorulara

verilecek cevapları belirleyecektir. Normal bilim döneminde paradigma, bilim adamları için dünyaya bakılan bir standartlar veya ölçüler yumağıdır; gerçekliğin belirli kurallara uygun olarak algılanmasını, kavranmasını ve kavramsallaştırılmasını sağlayan bir şablondur. Bu şablonun bizzat kendisinin doğru veya yanlışlığından bahsetmek anlamlı değildir. Anlamlı olan uygulandığı gerçeklikle uyum sağlayıp sağlayamadığıdır. Bilim adamı topluluğu tarafından paylaşılan bir paradigmanın en belirgin özelliği, temel sorular ve onlara verilebilecek cevapların çerçevesini çizmesidir. Paradigmalar, bir bilim dalındaki meşru çalışmanın standartlarını koyarlar. Ancak paradigma, sadece çalışma tekniklerini, disiplinin temel varsayımlarını değil, bunların yanı sıra söz konusu varsayım ve yöntemlerin doğruluğuna ilişkin bilim adamları topluluğunun ortak inançlarını da içerir (Demir,1995,s.233-235).

Kuhn, bir teorinin terk edilerek diğerinin benimsenmesi sürecine paradigmal geçiş demektedir. Bir paradigmanın terk ediliş nedeni, paradigmanın belirlediği çerçevede çözülemeyen sorunların yeni arayışlara sürükleyecek kadar fazlaşmasıdır. Paradigmalar her zaman açıklanmayan örneklerle karşılaşılır. Karşılaşılan sorular, ilk önce ya önemsiz, ya başka bir bilim dalının alanına giren yada anlamsız kabul edilir. Bu karşıt örnekler birikince paradigma eski güvenilirliğini kaybederek sarsıntı geçirmeye başlar. Ortaya çıkan karşıt örnekler veya kural dışılıklar paradigmayı kendini yeniden üretemeyecek düzeyde zorlamaya başlarsa bunalımlar ortaya çıkar (Demir,1995,s.234).

Paradigmal geçiş, epistemolojik düzeyde köklü bir dönüşümü gerektirir. Bir paradigmadan diğerine geçen yahut bir paradigmadan diğerine bakan kişinin hem nereye baktığında hem de bakış biçiminde önemli farklılıklar meydana gelir. Burada paradigmal geçişin önemli belirtilerinden biri de temel ilkeleri tartışmaktır. Öte yandan paradigma aynı zamanda “paylaşılan ortak değerler kümesi”dir. Paradigmalar arası bir değer yargı sistemi olmadan hiçbir paradigmanın değer yargıları göreceli avantaj yahut dezavantaj bakımından kıyaslanıp eleştirilemez (Demir,1995,s.238; Kuhn,1982,s.104).

Buraya kadar paradigma kavramından ne anlaşılması gerektiği, bir paradigmadan diğerine geçişin nasıl olabileceği, normal bilim ve devrimci bilim kavramları çerçevesinde izah edilmeye çalışılmıştır. Şimdi de Kuhncu anlamda paradigma kaymalarının iktisatta geçerli olup olamayacağını, bu bağlamda Keynes’in düşünce sisteminin yeni bir paradigma sayılıp sayılamayacağını çeşitli iktisatçıların görüşleri çerçevesinde değerlendirelim.

İktisatta paradigma kaymalarına ilişkin tartışmalar temelde iki minvalde ilerlemektedir. Bunlardan ilki paradigma kavramının doğa bilimlerindeki teorik gelişmeleri betimleyen bir kavram olduğundan yola çıkarak bunun sosyal bilimlere

uygulanamayacağını ileri süren görüştür. İktisat yöntembilimcilerinin önemli bir kısmı Kuhn’un görüşlerini tartışmakta, fakat iktisadi düşünce tarihine onun kavramsal şemaları ile bakma konusunda oldukça ihtiyatlı davranmaktadır. ikinci bakış açısı ise, iktisatta Kuhn’un ortaya attığı anlamda bilimsel devrimlerin⁴ olabileceği yolundaki görüştür. Ancak ikinci bakış açısına dahil olan görüşlerin ancak bir kısmı Keynes’in bir devrim yarattığını ileri sürmektedir.

Kuhncu paradigma yaklaşımının iktisatta geçerli olup olmadığını ilk tartışan D.F. Gordon’dur. Gordon (1965), iktisatçıların temel model konusunda görüş birliğine sahip olduğunu bunun da iktisadi, beşeri bilimlere göre doğa bilimlerine daha yakın olmasını sağladığını ileri sürmüştür. İktisatta alt modellerde değişme olmaktadır. Fakat temel model için aynı durum geçerli değildir. Ana devrim yoktur. Temel maksimizasyon modeli değişmeden, alt paradigmlar farklılaşmaktadır. Gordon’a göre, 18.yy’dan beri iktisatçıların ana görüşü aynı olduğundan Kuhncu yaklaşım iktisatta kabul edilemez. T.W. Hutchison⁵’da iktisatta devrimi kabul etmemektedir. Ona göre, iktisadi koşullar ve kurumlardaki tarihsel değişmeler yeni problemler doğurmakta ve bunlara duyulan tepki devrimle karıştırılmaktadır. Devrim, Hutchison’a göre, içsel yapının rasyonel olarak kurulmasıdır, ampirik bilimin içeriğinin değişmesidir. Bu açıdan politika amaçlarındaki değişmelerin yeni terminolojilere adaptasyonunu temel bir değişme olarak saymak doğru değildir. Onun için iktisatta devrim yoktur. E. Khalil⁶’e göre de, Keynesci iktisat paradigma değişikliği ile açıklanamaz. Daha çok yeni fikirlerin eskisi içinde eritilmesi söz konusudur. A. Leijonhufvud⁷ da Keynes iktisadının devrim olduğunu kabul etmiyor ve Neoklasik iktisat içinde değerlendirilmesi gerektiğini söylüyor. M. Blaug ise iktisatta Kuhncu bilimsel devrimden çok, Lakatoscu yaklaşımın geçerli olduğu kanısındadır. J. Baumberger⁸, iktisatta Kuhncu anlamda bir bilimsel devrim olmadığını belirtmekte ve iktisadi evrime diyalektik açıdan bakılması gerektiğini düşünmektedir (Eren,1994,s.110-113).

⁴ Burada paradigma anlamına gelecek şekilde bilimsel devrim terimi kullanılmaktadır.

⁵ Bkz. Hutchison T.W., On Revolutions and Progress in Economic Knowledge, Cambridge University Press, 1979.

⁶ Bkz. Khalil E., “Kuhn, Lakatos and the History of Economic Thought”, International Journal of Social Economics, 14 (3,4), 1987,118-131.

⁷Bkz. Leijonhufvud, A., “Schools, Revolutions and Research Programs in Economic Theory”, ed. S.J. Latsis içinde, 1976, 65-109. Latsis,S.J., Method and Appaisal in Economics, Cambridge University Press, 1976.

⁸ Bkz. Baumberger, J., “No Kuhnian Revolutions in Economics”, Journal of Economic Issues, XI (1), 1977, 1-20.

İkinci kısımda yer alan görüşleri de şu şekilde sıralamak mümkündür. A.W. Coats⁹, Keynesci devrimin Kuhncu anlamda devrim olduğunu belirtmektedir. Ona göre, Keynesci devrim fiziksel bilimlerdeki devrime benzemektedir. Hicks’de iktisattaki devrimleri büyük devrim ve küçük devrim olarak ayırmakta, büyük devrimleri akademik çalışmanın dışındakilerin gerçekleştirdiğini, küçük devrimi ise akademisyenlerin yaptığını ileri sürmektedir. F. Modigliani¹⁰ Kuhncu yaklaşım konusunda kuşkulara sahip olmakla birlikte, Keynesci devrimi Kuhncu anlamda devrime yakın görmektedir. Modigliani, görüşünü şu şekilde dile getirmektedir.

“Kuhn’un farklı bilimsel bakış açılarının bir arada yaşamayacağını söylerken durumu abarttığını düşünüyorum. bence Keynes, yeni bir paradigmanın kesinlikle güzel bir örneğiydi. Onun çalışması, Kuhn’un teorisine toplumsal bilimler alanında mümkün olduğu ölçüde iyi uyan bir durumun herhalde en iyi örneğidir” (Modigliani’den aktaran Eren,1994,s.113).

M. Bronfenbrenner, iktisatta 1752 (Hume), 1870 (Marjinalist devrim) ve 1936 (Keynesci devrim) olmak üzere üç devrim olduğu görüşündedir. S.C. Dow,¹¹ iktisatta Genel Denge, Neo-Avusturyan, Post Keynesyen ve Marksist okul olmak üzere dört paradigmanın olduğundan söz etmektedir. M. De Vroey¹², toplumsal bilimlerle ilgili olarak, bilim yapma sürecinin zorunlu olarak siyasal bir boyut içerdiğini, bunun bilimsel faaliyetin icrasında esaslı bir rol oynadığını belirtmekte ve sınıflı toplumlarda egemen sınıf ile gelişen toplumsal bilim tipi arasında bir bağlantının olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda De Vroey’e göre, klasik iktisattan neoklasik iktisada geçiş, siyasal boyutu da içerecek şekilde Kuhncu devrimdir. Son olarak D. Dillard, iktisatta beş devrim olduğu görüşündedir. Dillard’a göre, iktisattaki devrimler sosyal reform talepleri ile yakından ilgilidir. Bu açıdan iktisat kuramındaki devrimler, analiz tekniklerindeki değişmelerden çok, özünde devrimdir. Devrimlerde temel özellik, yeni toplumsal gelişmelere yanıt veren kuramlar üretmesidir. Bu gerçeğe bağlı olarak, Adam Smith, Ricardo, Mill, Marshall ve Keynes olmak üzere beş devrim gerçekleşmiştir (Eren,1994,s.112-115).

⁹ Bkz. Coats, A.W., “Is there a “Structure of Scientific Revolutions” in Economics”, *Kyklos*,1969,s.289-295.

¹⁰ Bkz. Modigliani, F., “Keynes’in Paradigması bir Bilimsel Devrimdi”, Çev. N. Satlıgan, *İktisat Dergisi*, Aralık 1985, s.30-37.

¹¹ Bkz. Dow,S.C., “Schools of Thought in Macroeconomics: The Method in the Message”, *Australian Economic Papers*, 1983, s.30-47.

¹² Bkz. De Vroey, M., “the Transition from Classical to Neoclassical Economics: A Scientific Revolutions”, *Journal of Economic Issues*, 9(3),1975,s.415-440.

3. Keynes’in Düşünce Yapısı ve Genel Teori’de Mikro Analiz

Keynes’in Genel Teori’de ortaya koyduğu argümanları desteklemede ya da o argümanları oluşturmada temel aldığı mikro analizi irdilemeden önce Keynes’in düşünce yapısına ve yöntemine ilişkin bazı saptamalarda bulunmakta yarar vardır.

Keynes’in görüşlerini oluştururken izlediği yolu, yakın çevresinde yer alan E.A.G. Robinson’un Keynes hakkındaki gözlemlerine dayanarak açıklayabiliriz. Robinson (1963)’a göre, Keynes, emek veren dikkatli bir okuyucudan çok, hızlı ve her şeyi okuyan bir okuyucuydu. Kendi düşüncesine nüfuz eden tüm fikirleri canlı bir şekilde hatırlardı. Keynes, okuduğu bir kitap ya da makaleden, Cambridge’deki meslektaşları ve öğrencilerinden, hayatı boyunca çalıştığı kişilerden edindiği fikirleri veya bir başka deyişle ilham aldığı bu fikirleri evrimleştirerek kendi düşünce dünyasına katardı. Bu sayede bu fikirler artık onun düşünce dünyasının bir parçası haline gelirdi

Keynes, seleflerinin görüşleri üzerine düşüncelerini oluştururken, öncelikle konu hakkındaki görüşlerini kafasında oluşturmakta, daha sonra düşünürlerin fikirlerini değerlendirmektedir. Yazarken de aynı yönteme başvurmakta, seleflerinin çalışmalarını bir tarafa koyarak onlara referans vermek şeklinde bir yöntem izlemek yerine önüne kâğıt alıp kendi fikirlerini yazmakla işe başlardı (Robinson,1963,s.88).

Robinson Keynes’in ekonomi anlayışını tek bir cümle ile şu şekilde özetlemektedir. Ona göre, Keynes’in ekonomi anlayışı, kesin, sıralanmış ve kılı kırk yarar olmaktan çok, sezgisel izlenimciliğe dayalı ve kadınsı idi.

Bu çerçevede Keynes’in metodolojisinin farklı görüşlerden etkilenmeyi temsil ettiği ve eklektizmden çok, farklı felsefi tutumların çok iyi bir şekilde harmanlanmış sentezi olduğu söylenebilir. Önceki paradigmanın üzerinde fikir birliği sağladığı temel kavramları tartışmaya açmanın ve bir adım öteye giderek yeni kavramların inşasına girişmenin, paradigmal geçişin önemli göstergelerinden biri olduğu dikkate alınacak olursa, Parsons (1985)’un bu konu ile ilgili olarak, Keynes hakkında ileri sürdükleri, Keynes’in Kuhn’cu anlamda bir paradigma kayması yaratmadığı savını destekler niteliktedir.

Keynes için, yeni bir teoriyi ya da fikri savunanlar ve ona karşı olanlar kavramları paylaştıklarında teorik tartışma çok verimli ve değerli olmaktadır. Keynes, teorik çerçeveler arasındaki tartışmaların teorik gelişme ve değişimin bir aracı olmadığını ileri sürmektedir. Keynes’in vurgusu, birbirine rakip teorik yapıların arasındaki fikir ayrılıklarından çok, bir toplumun kavramları paylaşması yoluyla fikirlerin gelişiminin sağlanacağı üzerinedir (Parsons,1985,s.457).

Keynes’in neoklasik gelenek ile olan bağlantısını Marshall üzerinden kurmak, bir taraftan Keynes’in Marshall’ın öğrencisi olması, diğer taraftan da

Ortodoks iktisadın kuramsal çerçevesini inşa etmesi ama aynı zamanda yöntem konusunda da farklı düşünceleri ile Keynes'in fikirlerinin oluşumunda önemli bir referans olması bakımından anlamlı gözükmektedir. Bu bağlamda, Keynes'in metodolojik tutumu ile Marshall arasında paralellikler kurabiliriz.

Marshall, iktisatta tümevarım ve tümdengelim her ikisinin de kullanılması gerektiğine inanır. Beşeri bilimlerin kompleks olduğunu ve onun yasalarının kesin olmadığını ileri sürmektedir. Toplumsal bilim olarak iktisat, her ne kadar diğerleri ile kıyaslandığında doğal bilimlere yakın olsa da iktisadi yasalar eğilimleri ifade eder. Bu görüş Marshall'da tarihselci-kurumsalcı eğilimleri yansıtmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında Keynes'de de tümevarım biraz ağır basmakla birlikte, tümevarım ve tümdengelim birlikt kullanılması gerektiği fikri ön plandadır. Ayrıca Keynes iktisada tarihsel bakış açısını geri getirmiştir. Ona göre, tarih vardır ve kapitalist sistem, tarihsel gelişim içinde bir aşamadır (Eren,1994,s.152-153; 277).

Marshall, haleflerine bir analiz sistemini miras bırakmıştı. Prensipler'in ekleri ve Marshall'ın ilk eserleri, ekonomik sistemdeki tüm unsurların karşılıklı bağımlılığını ele alan içerikleriyle, iktisatçıların genel denge modeline önemli katkılar yapmışlarsa da Marshall'ın, ceteris paribus varsayımını kullanarak, ekonominin küçük sektörleri çerçevesinde inceleme araçlarının birleşimi olan kısmi denge analizi aygıtını oluşturması, dikkati arz ve talebin belirleyicilerine yöneltmiştir. Bu kısmi analiz, belirli bir zamanda arz ve talebin üzerinde durmasıyla Keynes'in yöntemini de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu anlamda Keynes'in analizinin başından sonuna kadar temelde Marshallcı olduğu söylenebilir (Mogridge,1976,s.47).

E. Jensen (1983)'e göre, "Genel Teori"'nin Marshall'cı olduğunu ileri süren bir çok iktisatçı vardır¹³. Marshall'a göre, mutluluk gelirin bir fonksiyonudur. Mutluluk, servetin akımı ve nihai olarak onu kullanma ve tüketme gücü olarak ölçülmektedir. İşgücü ve sermaye, mutluluğun gelirini yaratmaktadır. Tüketim üretimin sonudur ve Keynes de bunu doğrulamıştır. Her ne kadar Keynes'in hedonizmi dışarıda bıraktığı ve Benthamcı gelenekten kaçış gerçekleştirdiği söylene de Keynes'in etik anlayışı Marshall'ınki ile aynı kalmıştır (Jensen,1983,s.70-71).

Marshall'ın Keynes üzerindeki etkisi açısından bakıldığında, organizasyon yapısı en önemli özellik olarak ön plana çıkmaktadır. Bu yapı ulusal gelirin

¹³ Bkz. Friedman, M. (1970), "A Theoretical Framework for Monetary Analysis", Journal of Political Economy, 78, 193-238; Johnson, H.G. (1961), "The General Theory after Twenty-Five Years", The American Economic Review: Papers and Proceedings 51, 1-17, Johnson and Johnson, (1974), "The Social and Intellectual Origins of the General Theory", History of Political Economy,6, 261-77.

dağılımını belirlemektedir. Toplam net ürün, tüm ödemelerin tek kaynağıdır ve üretimin faktörleri olan ulusal gelir, toprak, işgücü ve sermaye olmak üzere üç kategoriye bölünmüştür (Jensen,1983,s.79).

Keynes’in Genel Teori’de ele aldığı ana meseleleri ve metodolojisini Mogridge (1976), şu şekilde değerlendirmektedir. Genel Teori, tüm incelik ve parlaklığına karşın Keynes’in iktisada yaptığı katkıların belki de en zor anlaşılır biçimde yazılmış olanıdır ve aynı zamanda Keynes’in benimsediği analiz biçimini de yansıtır. 1935 yılında Hicks’e yazdığı bir mektupta bunu şu şekilde dile getirmektedir.

“Yakında çıkacak kitabımda bir şeyi ısrarla sürdürmekten kaçınıyorum ve amacım bazı temel düşünceleri olabildiğince vurgulamak. Daha fazlası değil”.

Genel Teori’nin ana tezi, laissez-faire ilkelerine göre çalışan kapitalist bir ekonominin, kaynakların tam kullanımının altında istikrarlı bir denge etrafında dalgalanmasıdır. Genel Teori, Keynes’in çıktığı için efektif talebin veri nüfus, işgücü arzı ve teknoloji altında elde edilen maksimum çıktı dengesine neden ulaşamadığını açıklama çabasıdır. 1920’lerin ya da 1930’ların geçerli ortamında gelir ve istihdam, yatırımların artırılmasıyla artırılabilirdi. Yatırımlardaki artışlar, yüksek seviyelerde tutulduğunda, tüketim ve geliri arttırabiliyordu ve böylelikle iktisadi buhran sona erebiliyordu. Keynes’in Genel Teori’de ortaya koyduğu teorileri sağlıklı bir şekilde değerlendirmenin yolu, tüketimden çok yatırıma dikkat çekmektir. Ayrıca dikkat edilmesi gereken bir başka nokta da iş çevrimlerinin (Business Cycle), parasal değil reel olaylar olduğudur. Dalgalanmalar ya da çevrimler, hızlı bir şekilde geri döndürülemeyen fakat belli bir zaman için biriken tahmin edilemeyen özel faaliyetlerin bir sonucudur. Faaliyetlerin meydana geldiği seviye daha yüksek fakat elde edilebilir yatırım oranı ile ulaşılabilir ortalama çıktı ve istihdam seviyesinin altında olmaktadır. Keynes, tüketim harcamalarını arttırmak için gelirin yeniden dağılımından yana olmasına rağmen, sermaye stoku yükselinceye kadar yatırımları arttırmayı tercih etmektedir. Keynes’in savunduğu ve inandığı temel iddia, toplum için çıktıyı belirleyen unsurun tasarruf değil yatırım olduğudur (Meltzer,1988,s.123-135).

Keynes, dengesizlik durumlarının ortaya konmasında temelde pek elverişli sayılmayacak, ancak mesajını uzman olmayanlara iletme açısından çok yararlı bir karşılaştırmalı statik analiz biçimini kullanmıştır. Keynes’in Genel teoride ele aldığı meseleleri, geçmiş uygulamalardan koptuğu noktaları belirleyerek anlatabiliriz. Buna göre;

1. Genel Teori, fiyatlardan çok üretim ve istihdam üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu Keynes’in fiyat değişikliklerini herhangi bir şekilde dikkate almadığı anlamına

gelmez. Ama asıl olarak yeni teorisinin ana parçalarını geliştiren temel bölümlerde bu sorunu arka planda tuttuğu ve öyle ele aldığı anlamını taşır.

2. Genel Teori’de her şeyin kendiliğinden ortaya çıkmasından çok belirsizlik egemendir.

3. Zaman içinde değişen hareketli ve belirsiz bir dünyada, Keynes’e göre paranın kendine özgü bir rolü vardır. Paranın rolü, gerçek dünyanın çeşitli özelliklerini yansıtır: olağan koşullarda meşru bir şekilde uygulanabilir olan anlaşmalar parayla ifade edilir; ekonomideki çoğu piyasada mallar, karşılığında başka bir mal vermekten çok para verilerek satın alınır. Para ile ifade edilen fiyatlar, ekonomik faktörler açısından temel bilgi kaynağıdır. Böylesi bir dünyada gelecekteki gelişmeler konusunda var olan belirsizlik yüzünden günlük taahhütlere girmek istemeyen bireyler, Keynes’e göre başka herhangi bir varlıktan çok para ya da onun yerine geçebilenleri tutmaya isteklidir. Bu yüzden de gelecek hakkındaki beklentiler para talebini etkileyecektir.

4. Belirsiz bir dünyada paranın oynadığı merkezi rol karşısında, Keynes, paranın etkisiz olamayacağını savunmuştur. Keynes için para, arkasında gerçek değişkenlerin birbirini etkilediği, ama nihai sonuç üzerinde bizzat hiçbir temel rolü bulunmayan bir perde değildi.

5. Genel Teori’de Keynes, seleflerinin ekonomik sistemin otomatik olarak yalnızca tam istihdama yöneleceği yolundaki olağan varsayımlarının yanlış olduğunu ve ekonomik sistemin tam istihdamın altında da dengede olabileceğini savunmuştur. Geleneksel tam istihdam teorisinin yalnızca özel bir durum sayıldığı bir genel teori üretmiş olma iddiası bu görüşe dayanmaktadır.

6. Keynes, Genel Teori’nin değer teorisi ile para teorisinin bir bütünleşmesini temsil ettiğini savunmuştur.

Keynes’in Genel Teori’de ortaya koyduğu temel düşünce, her üretim faaliyetinin ex-ante olarak belli bir talebi oluşturduğu ve eğer talep belli bir fiyat düzeyinde bu üretim faaliyetini teyit ediyorsa ekonominin dengede olduğudur. Keynes, ekonominin genel dengesini bu şekilde ortaya koyarken, piyasaları dengeye götürücü süreçleri adeta Marshallgil bir çerçeve içinde analiz etmiştir.

Aşağıdaki alt başlıklarda Keynes’in Genel Teori’indeki mal, para ve işgücü piyasasındaki dengeyi anlattığı bölümler seçilerek metin üzerinde diğer kaynaklara da gereken yerde atıflar verilerek bir “textual exegesis” analizi yapılmaya çalışılacaktır. Burada temel amaç, ekonomik karar birimlerinin karar alma süreçlerinde marjinalist tutumlar gösterdiği yerleri tespit etmektir. Her ne kadar Keynes, Genel Teori’de, klasiklerdeki gibi mal, para ve işgücü piyasasını birbirinden ayırmasa da analizin sistematikliğini sağlamak açısından bu ayırım

gerekli görülmüştür. Kitabın bütününe bakıldığında 8, 9, 10, 11, 12 ve 16. bölümler genel olarak mal piyasasının anlatıldığı bölümlerdir. 13, 14, 15 ve 17. bölümler para piyasası ve bununla ilişkili olarak faiz teorisinin anlatıldığı bölümlerdir. Son olarak işgücü piyasasına daha çok 18, 19 ve 20. bölümlerde değinilmiştir.

3.1. Mal Piyasası

Genel Teori’de ekonominin genel dengesine vurgu yapılan en önemli kısım 6. bölümde 55.sayfada yer alan şu ifadedir.

“Efektif talep, toplam talep fonksiyonunun efektif olduğu noktada, arz koşulları ve istihdam düzeyi ile ilişkili olduğu noktada, arz koşulları ve istihdam düzeyi ile ilişki içinde girişimcinin kar beklentisini maksimum edeceği noktada oluşur” (Keynes, 1991, s.55).

Bu ifade ile ilgili olarak Casarosa (1981), toplam arz ve harcama fonksiyonlarının kesiştiği noktada karın maksimize edildiğini dolayısıyla toplam arz ve toplam talebin kesiştiği noktada oluşan efektif talebin girişimcilerin kar maksimizasyonu sonucu olduğunu söylemiştir. Casarosa (1981), makroekonomik olarak ortaya çıkan bu sonucun mikro ekonomik temellerini şu şekilde formel hale getirmiştir.

i firmasının toplam arz fonksiyonuna $z_i = p_i^S \cdot y_i(n_i)$ diyelim. Burada, z_i : toplam arz fiyatını, p_i^S : bir birim çıktının arz fiyatını, y_i : çıktının miktarını ve n_i 'de istihdam düzeyini göstermektedir. Firmanın kısa dönemli beklentileri sadece ürettiği ürünün fiyatı ile ilgilidir. Firmanın beklenen toplam talep fonksiyonu ise $d_i^e = p_i^e \cdot y_i(n_i)$ şeklindedir. Burada ise d_i^e toplam beklenen talebi ve p_i^e 'de beklenen fiyatı temsil etmektedir. $p_i^e \leq \frac{w}{y_i(0)}$ olduğunda (w : birim ücret) firma

için denge istihdam düzeyi sıfır olmaktadır. $p_i^e > \frac{w}{y_i(0)}$ olduğunda denge koşulu;

$p_i^e \cdot y_i(n_i) - w = 0$ şeklindedir. Kar maksimizasyonu denge koşulu ise $d_i^e(n_i) = z_i(n_i)$ şeklinde oluşur.

Casarosa (1981), toplam arz ve toplam talep dengesini sağlamada kısa dönemli kar maksimizasyonuna dayalı Keynes’in ortaya koyduğu firma teorisinin Marshallgil rekabetçi firma teorisinin yeniden formülasyonu olduğu sonucunu

çıkarmakta ve bu anlamda Patinkin'in Keynes'in efektif talep teorisinin marjinal analizin kar maksimizasyonu ilkesi ile uyumlu olmadığına ilişkin görüşünün yersiz olduğuna kanaat getirmektedir.

Keynes, 8. ve 9. bölümlerde sırasıyla tüketim eğilimini belirleyen objektif ve sübjektif faktörlerden bahsetmektedir. Tüketim eğilimini belirleyen temel objektif faktörleri, Ücret birimindeki değişme, gelir ve net gelir arasındaki farkın değişmesi¹⁴, Sermayenin değerinde meydana gelen beklenmeyen değişmeler¹⁵, indirgeme oranında, örneğin malların bugünkü ve gelecekteki değerleri arasındaki mübadele oranında değişme olması, maliye politikasında meydana gelen değişmeler, gelirin bugünkü ve gelecekteki değerleri arasındaki ilişkinin beklentisindeki değişmeler şeklinde sıralayabiliriz. Sübjektif faktörleri ise Keynes şu şekilde ifade etmiştir. Beklenmedik durumlara karşı rezerv bulundurmak, beklenen bir gelecekte gelir ile bireysel yada ailevi ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi düşünerek tedarikli olmak, faiz ve malın değer kazanmasından yararlanmak, yaşam standardını ileriye yönlendirmek, bağımsız olma ve bir şey yapma gücüne sahip olmak, spekülasyon ve iş yaşamı ile ilgili projeleri devam ettirmek için para biriktirmek, miras bırakmak ve cimrilik güdüsünü tatmin etmek. Bunları kısaca ihtiyat, öngörü, hesaplama, fırsatlardan yararlanma, bağımsızlık, girişim, gurur ve cimrilik olarak sıralayabiliriz. Keynes burada adeta modern mikro analizin talep teorisinde ortaya koyduğu temel bir çözümleme aracını kullanmaktadır. Mikro ekonomideki talep teorisi nasıl talep eğrisi üzerinde kaymayı sağlayan faktörler ile talep eğrisinin bütününe kaydıran faktörler arasında bir ayırma gitmişse, Keynes'de objektif faktörleri, bireyin tüketim fonksiyonu üzerindeki yerini belirleyen faktörler olarak görmekte, sübjektif faktörler ise tüketim paftası içinde tüketim fonksiyonunun yerini belirleyen faktörler olmaktadır.

Keynes, yine 8. bölümün 96, 97 ve 98. sayfalarında marjinal tüketim eğilimi kavramının çerçevesini çizmektedir.

“...insanlar, ortalama ve bir kural olarak, gelirleri arttıkça tüketimlerini arttırma eğilimindedir. Fakat gelirlerindeki artış kadar değil. C_w tüketim miktarını ve Y_w 'de geliri gösterdiğinde (her ikisi de ücret birimleri cinsinden ölçülmektedir), ΔC_w , ΔY_w ile aynı işarete sahip olmakta fakat miktar olarak daha küçük olmaktadır. $\frac{dC_w}{dY_w}$ pozitif ve 1'den küçük olmaktadır” (Keynes, 1991, s. 96).

¹⁴ Keynes, tüketim miktarının gelirden çok net gelire bağlı olduğunu söylemektedir.

¹⁵ Net gelirin hesaplanmasını önleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

“...buradan, modern toplumlarda geçerli olan temel bir psikolojik kural ortaya koyabiliriz. Buna göre, toplumun reel geliri artığında tüketim eşit miktarda artmamaktadır. Aynı zamanda diğer faktörlerde büyük ve olağandışı bir değişme meydana gelmedikçe daha büyük bir miktar tasarruf edilmelidir” (Keynes,1991,s.97).

Bu bölümde temellerini attığı marjinal tüketim eğilimi kavramının kesin biçimini 10. bölümde tam anlamıyla vermekte ve marjinal tüketim eğiliminin çoğaltan mekanizmasıyla olan ilişkisini makroekonomik etkiler bağlamında yorumlamaktadır. Yine tıpkı 97. sayfada dile getirdiği gibi 114. sayfada da bir toplumun reel geliri arttığında ya da azaldığında tüketimin de buna koşut olarak artacağını ya da azalacağını ancak gelirdeki değişmeyle tüketimdeki değişimin birebir olmayacağını ve mutlaka tüketimdeki değişimin gelirdeki değişimden daha küçük olacağını söylemektedir. Keynes, bunu yukarıda da objektif ve sübjektif faktörler olarak sözü edildiği üzere, bunlar gibi psikolojik faktörlere bağlamakta ve bir psikolojik yasa olarak sunmaktadır. Sayfa 115’de marjinal tüketim eğiliminin

açık tanımını vermektedir. Buna göre marjinal tüketim eğilimi $\frac{dC_w}{dY_w}$ ifadesi ile

formüle edilebilecek bir ifadedir. Çıktıda meydana gelecek 1 birimlik değişimin tüketim ve yatırım arasında nasıl bölüneceğini göstermektedir. Keynes’in ortaya koyduğu marjinal tüketim eğilimi kavramı makro dengeleri sağlamada marjinalist tutumların ne kadar ön planda olduğunu göstermektedir. Gelirde meydana gelen marjinal bir artışın ne kadarının tüketime ve ne kadarının yatırıma gideceği çarpan mekanizması yoluyla yeniden gelirin belirlenmesini gündeme getirmektedir. Çarpan mekanizmasının temelinde de marjinal tüketim eğilimi yatmaktadır. Dolayısıyla Keynes’de makro dengelerin kurulmasında marjinalist bir paradigma temel alınarak verilen tüketim ve dolayısıyla da tasarruf kararları analizin temellerini oluşturmaktadır.

125. sayfadaki alıntı marjinal tüketim eğilimi ile çarpan arasındaki ilişkiyi vermesi bakımından önemlidir.

“...marjinal tüketim eğilimi ne kadar büyük olursa çarpan da o kadar yüksek olur ve istihdamın yatırımdaki değişmeye karşılık gelen dağılımı o kadar büyük olmaktadır. Marjinal tüketim eğilimi yüksekse yatırımdaki değişimin belli bir yüzdesi orantılı olarak büyük bir etki yapar. Fakat mutlak etki ortalama tüketim eğilimi de yüksek ise küçük olacaktır” (Keynes,1991,s.125).

Genel Teori’nin 11. bölümü yatırım kararlarının hangi kriterlere göre alındığını incelemektedir. Bu bağlamda Keynes, bu bölümü kurgularken tek tek yatırım kararları açısından mikro gibi fakat hangi malların üretileceğine ilişkin

kararda makro gibi düşünmektedir. Yatırım kararında iki unsur ön plandadır. Bunlar yatırımın beklenen getirisi ve sermayenin arz fiyatıdır. Sermayenin arz fiyatı, üreticinin ya da fabrika sahibinin 1 birim daha fazla yeni sermaye malı üretilmesini sağlayan bir fiyattır. Sermaye malının arz fiyatına yenileme maliyeti¹⁶ de denmektedir. Yatırımın beklenen getirisi ile sermayenin arz fiyatı ya da yenileme maliyeti arasındaki ilişki bizi sermayenin marjinal etkililiği kavramına götürmektedir. Sermayenin marjinal etkililiğini Keynes şu şekilde tanımlamaktadır.

“Sermayenin marjinal etkililiği, sermaye malının ömrü boyunca kullanımından elde edilmesi beklenen getirilerinin yıllık miktarlarının bugünkü değerlerini sermayenin arz fiyatına eşitleyen iskonto oranıdır” (Keynes,1991,s.135).

Firma yatırım kararını sermayenin marjinal etkililiğinin piyasa faiz haddine eşitlendiği noktada vermektedir.

Keynes, 139 ve 140. sayfalarda sermayenin marjinal etkililiği kavramını Marshall’ın da dile getirdiğini söylemektedir. Keynes’e göre Marshall bu kavramı bir üretim faktörünün marjinal net etkililiği yada alternatif olarak “sermayenin marjinal faydası” anlamında kullanmıştır.

Keynes, Genel Teori’nin 16. bölümünde sermaye üzerine görüşlerinin yanı sıra değer teorisinden para teorisine kadar bir çok konuya değinmektedir. Karar alma süreçlerindeki mikro temellere baktığımızdan dolayı burada dikkati çeken unsur, Keynes’in sermaye hakkındaki görüşleridir. 214. sayfada Keynes ikinci kuşak marjinalistler arasında sayılan ve Avusturya okulunun önde gelen temsilcisi Böhm-Bawerk’in sermaye teorisine gönderme yapmaktadır. Böhm-Bawerk’e göre, sermayenin üretim sonucu net bir gelir elde etmesinin iki nedeni vardır. Birinci neden sermaye mallarının kullanımıyla gerçekleşen dolambaçlı üretim metodunun değer yaratılmasında çok daha verimli olmasıdır. İkinci neden ise dolambaçlı üretim yönetiminde tüketimin ertelenmesi durumudur. Malların bir faydası olduğu için değerleri vardır. Belli bir malın bir biriminin istek tatmin etme gücü, sadece o malın miktarına değil, fakat aynı zamanda mevcut olduğu zaman boyutuna da bağlıdır. Sermaye malları, Böhm-Bawerk’e göre orijinal ve bağımsız üretim faktörleri olmayıp, belli bir bekleme döneminden sonra tamamlanmış malları üreten ara ürünlerdir. Bir üretim işlemi ne kadar kapitalist, yani ne kadar dolambaçlı ise tamamlanmış malların üretilmesi için gerekli bekleme süresi de o kadar uzun olacaktır. Bugün mevcut olan herhangi bir mal, gelecekte mevcut olacak aynı cins ve miktardaki maldan daha kıymetlidir. Bu nedenle bugün mevcut olan mallar gelecekte mevcut olacak mallara göre bir prim kazanır (Savaş,1998,s.547-548).

¹⁶ replacement cost

Buna göre ilgili bölümde Keynes, Avusturya sermaye teorisine şu şekilde gönderme yapmaktadır.

“Bazı uzun ve dolambaçlı süreçlerin fiziki açıdan etkin olduğu doğrudur. Fakat bazı kısa süreçler için de bu durum geçerlidir. Uzun süreçler fiziki açıdan etkin değildirler çünkü uzundurlar. Bazı, belki de çoğu uzun süreçler fiziki açıdan çok etkin değildir. Çünkü bunlar zamanla bozulan ve işe yaramaz hale gelen şeylerdir” (Keynes, 1991, s.214).

3.2. Para Piyasası

Keynes’in para piyasasında dengeyi anlattığı ve özellikle faiz teorisini oluşturduğu bölümler 13, 14, 15 ve 17. bölümlerde yoğunlaşmıştır. Faiz oranının genel teorisini oluşturmayı amaçladığı 13. bölümde Keynes, faiz oranının yatırım için kaynak talebi ile şimdiki tüketimden vazgeçmeyi dengeye getiren bir fiyat olmadığını söylemektedir. Keynes’e göre faiz haddi, serveti nakit olarak tutma isteği ile hali hazırdaki nakit miktarını belirleyen bir fiyattır.

Keynes, 167. sayfada faiz oranındaki değişmelerle halkın elinde nakit tutma isteği arasındaki ilişkiye değinmektedir. Eğer, faiz oranı düşükse halkın elinde tutmak istediği nakit miktarı hâlihazırdaki nakit miktarını aşmaktadır. Eğer faiz oranı yüksekse ortada bir nakit fazlası bulunmakta ve kimse bu nakit fazlasını tutmak istememektedir. Keynes tam bu aşamada belki de mikro temeller açısından da önemli olabilecek şu soruyu sormaktadır. İnsanlar neden faiz haddi negatif değilken para tutarak belli bir kayba uğramayı göze almaktadırlar? Keynes’in bu soruya verdiği cevap belirsizliktir. İnsanlar gelecekteki faiz oranlarının belirsizliği karşısında para tutmaktadırlar.

170. sayfada Keynes, şunu söylemektedir. Bir kişi gelecek faiz haddinin varsayılan faiz haddinden yüksek olacağını düşünüyorsa nakit tutmak için bir nedeni vardır ya da bunun tersi geçerlidir. Para piyasasının dengeye gelme sürecinde bugünkü faiz oranı ile gelecekte beklenen faiz oranı arasındaki zamanlar arası optimizasyon davranışı, Keynes’in temel piyasalardaki karar alma süreçlerinde marjinalist geleneğin izlerini taşıdığını göstermesi bakımından anlamlıdır.

Keynes, 17. bölümde s.228’de hangi malların üretilmesi gerektiğini sorgularken meseleye tamamen mikro temelli bir karar alma mekanizması açısından yaklaşmaktadır.

“...Normal arz fiyatı talep fiyatından düşük olan varlıklar üretilecektir ve bu varlıklar marjinal etkililikleri faiz oranından daha büyük varlıklar olacaktır. En azından başlangıçta marjinal etkililiği faiz oranına eşit olan varlık stoku arttığında

bunların marjinal etkililiği düşme eğilimindedir. Böylece faiz oranı sermayenin marjinal etkililiği ile birlikte düşmedikçe artık üretim yapılmayacak bir noktaya gelinecektir” (Keynes,1991,s.228).

3.3. İşgücü Piyasası

Genel Teori’nin 18. bölümü adeta daha önce anlatılanların hem bir özeti hem de Keynes’in teorisini tam anlamıyla inşa etmeye başladığı bir bölümdür. Keynes bu bölümde amacın, belirli bir iktisadi sistemde her zaman milli gelir ve istihdam hacmini belirleyen unsurların keşfedilmesi olduğunu söylemiştir. Özellikle Keynes’in üzerinde en fazla vurgu yapılan argümanlarından biri olan ve Keynes’in Genel teorisinin ana temasını teşkil eden eksik istihdam dengesi durumu s. 250’de şu şekilde ifade edilmiştir.

“Tam istihdam ya da ona yakın bir durum geçici ve bir o kadar da seyrek bir durumdur” (Keynes,1991,s.250).

Parasal ücretlerdeki değişimin istihdam üzerindeki etkisinin anlatıldığı 19. bölüm, işgücü piyasasındaki denge durumuna ilişkin oldukça önemli bulgular ortaya koymaktadır. 257. sayfada Keynes, klasik teorinin, iktisadi sistemin kendini düzenleme karakterinin parasal ücretlerin esnekliği varsayımı üzerine olduğunu ve bir katılık olduğu durumlarda bunu uyumsuzluğa yorma eğilimi içinde bulunduklarını söylemektedir. Ancak Keynes’de ücretler azalma yönünde katıdır ve Keynes katı ücret politikası uygulamanın istikrarı sağlama açısından esnek ücret politikasına göre daha başarılı olduğunu ileri sürmüştür.

Keynes, işgücü arzının ücretlerin işgücünün marjinal verimliliğine eşit olduğu noktada belirlendiği konusunda klasiklerle hem fikirdir. Tek ayrıldığı nokta klasiklerde işgücü arzının reel ücretin bir fonksiyonu olmasına karşın Keynes’de nominal ücretin bir fonksiyonu olmasıdır. Bu bağlamda işgücü piyasasında da ücret seviyesinin belirlenmesinde Keynes marjinalist yaklaşımı benimser görülmektedir (Allen,1967,s.132).

Sonuç

Keynes’in iktisat teorisine getirdiği yeniliği şu önerme en iyi şekilde özetlemektedir: “Kapitalist bir sistem, tam rekabet koşulları altında bile, kısa dönemde veri kaynakların tam istihdamını sağlayacak bir mekanizmaya sahip değildir”. Keynes bu önermeyi kendinden önceki klasik iktisat anlayışına karşı ortaya koymakta idi. Keynes’e kadar olan iktisadi düşünceye hakim paradigmanın laissez-faire anlayışı çerçevesinde oluşturduğu varsayımların 1929 Büyük Buhranı

karşısındaki çöküşü, Keynes’i klasik iktisadın postülalarını sorgulamaya götürmüştür. Keynes, klasik iktisadın hâlihazırdaki varsayımlarıyla makroekonomik sorunlara karşı hiç bir çözüm önerisi getiremeyeceğini savunarak, mal para ve işgücü piyasasında iktisadi karar birimlerini dengeye getirici güdülerin klasik iktisattakinden tamamen farklı olduğunu söylemiştir. Öncelikle tam istihdam varsayımının ekonominin geneli düşünüldüğünde geçici ve seyrek bir durum olduğunu, ekonomileri kendiliğinden tam istihdama getirecek mekanizmaların bulunmadığını ileri sürmüştür. Keynes’e göre bunun en önemli nedenleri arasında tasarruf kararı alanlarla yatırım kararı alanların birbirlerinden farklı güdülerle hareket eden kişi yada gruplar olduğu ve işgücü arzının nominal ücretin bir fonksiyonu olup ücretlerin aşağı doğru katı olduğudur.

Bütün bunlara rağmen Keynes, neoklasik anlayışın tamamen reddi noktasına gelmemiştir. Keynes’in düşünce yapısına hakim olan, o yapıyı biçimlendiren metodolojik tutumu belli bir kalıba sokmak zor olsa da, farklı görüşlerden etkilendiği ve yönteminde pozitivizm, rasyonalizm ve ahlak felsefesinin izlerine rastlamanın mümkün olduğu söylenebilir. Varsayımsal zamanın yerine tarihsel zamanı geçirmesi, iktisadın temelde doğa bilimi değil ahlak bilimi olduğunu savunması, analiz birimlerini farklılaştırması ve o birimlerin sürekli ve homojen olmadığını savunması ile kendinden önceki paradigmayı temsil eden neoklasik iktisattan farklılaşan Keynes, neoklasik iktisadın, Kuhncu anlamda, bir pasradigma olarak algılanmasının önkoşulu olarak sayılabilecek olan “insan tasarımı”nı, bir başka deyişle, paradigmaya içkin olan insan algısını ve bunun karar verme mekanizmalarına olan yansımalarını aynen korumuştur. Genel Teori çerçevesinde, Keynes’in amacı genel bir teorinin ana hatlarını ortaya koymak idi. Klasik ve neoklasik anlayışları da bu genel teorinin belli kısımlarında yer alan ancak ekonominin bütününe açıklamada yetersiz kalan düşünceler olarak tasavvur etmiştir. Ancak mal, para ve işgücü piyasalarında tek tek bireylerin ya da girişimcilerin tüketim, yatırım vb. kararı almalarında geçerli ilke, neoklasik iktisadın insan tasarımının karar verme süreçlerinin yansımaları temsil eden marjinalizm olmuştur. Keynes’in burada temelde ortaya koyduğu düşünce tekil bireylerin marjinalist bir çerçevede aldığı kararların ekonomiyi tam istihdam dengesine götürmeyeceğidir. Sonuç olarak Keynes, Genel Teori ile iktisat politikalarında önemli bir dönüşüm yaratmış fakat ortaya koyduğu argümanları desteklemede dayandığı teorik arka plan neoklasik iktisat olarak kalmıştır. Buradan Keynes’in iktisat literatüründe bir paradigma kopuşundan çok mevcut paradigma içinden, o paradigmayı zorlar yapıda, aykırı bir ses olabileceği sonucu çıkarılabilir.

KAYNAKÇA

- Allen, R. G. D. (1967), *Macro-Economic Theory: A Mathematically Treatment*, Macmillian and Co. Ltd., Great Britain.
- Casarosa, C. (1981), "The Microfoundations of Keynes's Aggregate Supply and Expected Demand Analysis", *The Economic Journal*, 91, 188-194.
- Demir, Ö. (1995), *İktisat ve Yöntem*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Eren, E. (1994), *İktisatta Yöntem*, (4. Baskı), Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa.
- Gordon, D.F. (1965), "The Role of the History of Economic Thought in the Understanding of Modern Economic Theory", *The American Economic Review*, vol. 55, no.1/2, 119-127.
- Jensen, H.E., (1983), "J. M. Keynes as a Marshallian", *Journal of Economic Issues*, Vol. XVII, No.1, 67-91.
- Kazgan, G. (1980), *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*, (2. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Keynes, J.M. (1991), *The General Theory of Employment, Interest and Money*, Harcourt Inc., USA.
- Kuhn, T. S. (1982), *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*, Çev: Nilüfer Kuyaş, (3. Baskı), Alan Yayıncılık, İstanbul.
- Landreth, H.;D. Colander (1989), *History of Economic Theory*, (2th Edition), Houghton Mifflin Company, USA.
- Marshall, A. (1988), *Principles of Economics-an Introductory Volume*, (8th Edition), Macmillan Press, London.
- Meltzer, A. H. (1988), *Keynes's Monetary Theory: A Different Interpretation*, Cambridge University Press, USA..
- Moggridge, D. E. (1976), *Keynes*, Fontana/Collins, Great Britain.
- Parsons, D.W., (1985), "Was Keynes Kuhnian? Keynes and the Idea of Theoretical Revolutions", *British Journal of Political Science*, Vol.15, No.4, 451-471.
- Robinson, E.A.G. (1963), "Could There Have Been a "General Theory" without Keynes", *Keynes's General Theory: Reports of Three Decades* içinde, Ed. R. Lekachman, St. Martin Press Inc., New York, 87-95.
- Savaş, V. F. (1998), *İktisadın Tarihi*, (2. Baskı), Avcıol Basım-Yayın, İstanbul.